

Téglási András¹

**A nemzetiségek parlamenti képviselőinek aktuális kérdései –
Farkas György Tamás: Kisebbségek és a választójog című monográfiája nyomán²**

A nemzetiségek parlamenti képviselőinek biztosítása része a demokráciának, a demokratikus gondolkodásnak és politikai berendezkedésnek.

A parlamenti képviselőnek közjogi gyökerei vannak, amely az Alaptörvény rendelkezéseiből ered: a nemzetiségek államalkotó tényezők, megilleti őket a parlamenti képviselő. Ugyanakkor időről időre felmerülő alkotmányjogi kérdés, hogy a parlamenti képviselőt milyen jogi eszközökkel tesszük lehetővé.

Farkas György: Tamás Kisebbségek és a választójog című 2024-ben megjelent monográfiájának³ alapját a Szerző 2022-ben megvédett doktori disszertációja⁴ adja. A Szerzőtől disszertációja megvédését megelőzően is már számos igényes és alapos tanulmány jelent meg elismert hazai⁵ és külföldi⁶ tudományos folyóiratokban, valamint konferenciakötetben⁷, ami alátámasztja, hogy a monográfiája kiforrott tudományos kutatómunka eredménye.

Ami a monográfia témáját illeti, az értekezés a választójog kiemelt jelentőségét, annak részterületét, a kisebbségekre vonatkozó speciális választójogi szabályozást kívánja vizsgálni. A világ több államának választójoga alkalmaz speciális, az általánoshoz képest kedvezőbb szabályozást az adott országban élő kisebbségek parlamenti reprezentációjának elősegítésére, mely jogi megoldásokat, a választási rendszerbe történő beágyazásukat széleskörű nemzetközi kitekintés keretében kívánja megvizsgálni.

A könyv célja tehát a kisebbségek parlamenti képviselőinek választójogi szemléletű tudományos vizsgálata. Kiindulási pontként a kérdést onnan közelíti meg, hogy alapvetően választójogi kérdéssel állunk szemben, mely során a választási rendszer általános szabályozása, speciális, a kisebbségek parlamenti reprezentációját elősegítő választójogi szabályokkal egészül ki. Ezen speciális választójogi szabályoknak az általános szabályokhoz való kapcsolódási pontjait és az általános szabályoktól való eltérését kívánja kutatni azzal a szándékkal, hogy a gyakorlatban megjelenő nemzetközi választójogi szabályozások példáiból, reprezentatív minta alapján, általános rendszertani csoportosítást és következtetéseket vonhasson le. Mindenekelőtt fontosnak tartotta lehatárolni vizsgálat tárgyát, azaz

¹ PhD, egyetemi docens, Nemzeti Közszerzői Egyetem, Teglasi.Andras@uni-nke.hu

² Jelen recenzió DOI száma: 10.59558/jesz.2024.4.269

³ Ld.: Farkas György Tamás: Kisebbségek és a választójog. Gondolat Kiadó, Budapest, 2024.

⁴ Ld.: Farkas György Tamás: A választási rendszer egy speciális ága – a kisebbségek parlamenti képviselőire vonatkozó választójogi szabályozás Magyarországon és külföldön (doktori disszertáció). Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2022.

⁵ Ld. pl.: Cservák Csaba – Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviselőinek elmélete és gyakorlata. In Acta Humana. Emberi jogi közlemények 2017/3. 23-26. o.; Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviselőinek fogalma, különös tekintettel a szabad mandátum elvére. In Glossa Iuridica, 2019/1-2, 185-200 o.

⁶ Ld. pl.: Csaba Cservák – György Tamás Farkas: Development of the Nationality Law in Hungary. In Journal on European History of Law, Vol. 4, No. 2, 2013, 145-151. o.

⁷ Ld.: Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviselője hazánkban s a környező országokban. In: Stenpien, Erik, Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): X. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Jog és Állam, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2015. 9-23. o.

meghatározni azt, hogy abba mi tartozik és mi nem tartozik bele. Vizsgálta a törvényhozó hatalom közvetlen választójogon alapuló népképviselési szerveit, azok megválasztására vonatkozó választójogi szabályozásokat.

A mű tizennégy római számmal jelzett szerkezeti egységből áll, melyeket alapvetően három, egymásra épülő, illetve egymáshoz kapcsolódó logikai egységre különíthetünk el. A Szerző az első bevezető fejezet után első nagy logikai egységként a másodiktól a hatodik fejezet között az alapvető fogalmi kereteket tárgyalja. Ezután a második nagyobb logikai egység a hetedik fejezet, melyben részletes nemzetközi kitekintést tesz és a kisebbségek parlamenti képviseletét elősegítő speciális választójogi szabályozások körében alkotott saját dogmatikai csoportosítását is bemutatja. Ezt követően a nyolcadik és kilencedik fejezetben jutunk el a harmadik nagyobb logikai egységhez, amiben a magyar szabályozás történetét és jelenét mutatja be a Szerző, valamint értékes *de lege ferenda* javaslatot fogalmaz meg. A tizedik, tizenegyedik és tizenkettedik fejezetben a Szerző magyar, angol és német nyelven foglalta össze a teljes monográfia legfontosabb megállapításait.

Tételesen a Szerző az alábbiak szerint tárgyalta és bontotta ki monográfiáját:

Az I. bevezető fejezetet követően a II. fejezetben a kisebbségek, nemzetiségek fogalmi meghatározását tárgyalja a Szerző, melynek végén összegzést végzett.

A III. fejezet témája a kisebbségek parlamenti részvételével összefüggő nemzetközi jogforrások, mely során a Szerző történeti kitekintést is tett, majd a téma szempontjából lényeges nemzetközi jogforrásokat – melyek *soft law* források – kimerítően és igényesen bemutatta. A fejezet végén a Szerző szintén összefoglalta megállapításait. A IV. fejezet a demokráciát, egyenlőséget és a kisebbségek kedvezményes reprezentációját vizsgálja. Az egyenlőség vonatkozásában a Szerző jó érzékkel helyezi el a kisebbségekre vonatkozó speciális szabályozásokat az egyenlőség dimenziójában, amikor felhívja a figyelmet arra, hogy a formális egyenlőség mellett beszélhetünk morális egyenlőségről is, és a kisebbségekre vonatkozó speciális szabályozások a választójogban főszabályként megjelenő formális egyenlőséget egészítik ki a morális egyenlőség megjelenítésével.

A Szerző a III. és a IV. fejezetben is hivatkozik Buza László munkáira és elemzéseire, ami mindenképp pozitívan értékelendő, figyelembe véve, hogy a Monarchia összeomlását követően – abban a történeti korban – a pozitivista gondolkodás-módjával emelkedett ki a kortársai közül, pedig jelentős számban akadtak „versenytársai”, akik hasonló kvalitású történettudósok és jogtudósok voltak, benne azonban (legtöbb kortársával szemben) megvolt a kutatási tárgyhoz a megfelelő távolságtartás, amellyel higgadtan és jogi szempontból is túhegyesen volt képes akár Trianonról, a békeszerződésekről írni, és (a jövőre nézve) megfelelő jogi következtetéseket levonni.

Az V. fejezet a kisebbségek parlamenti képviseletének fogalmát a szabad mandátum elvének fényében elemzi. A VI. fejezet a bevezetés, témafelvetés után a politika fogalmát, a kisebbségi, etnikai pártokat mint a politikai paletta részeit tárgyalja. Ebben a fejezetben a Szerző meghatározza a kisebbségi pártokat, foglalkozik a kisebbségi és a klasszikus politikai ideológia összeegyeztethetőségével, kitér a kisebbségek politikai arénában betöltött szerepére, továbbá külön alfejezetet szentelt a kisebbségek politikai arénában való megjelenésével és a jogtudomány ezzel kapcsolatos álláspontjával kapcsolatos elméletek ismertetésének. A VI. fejezet végén az előzőekhez hasonlóan összegzést végez a Szerző.

A VII. fejezet a kisebbségekre vonatkozó speciális választójogi szabályozást veszi górcső alá komoly nemzetközi kitekintéssel, mely során 25 különböző ország törvényhozó

szervének választójogát vizsgálja a Szerző primer, azaz közvetlenül alkotmányos és jogszabályi forrásból.

Az egész VII. fejezetet összefoglalja a Szerző az integráló és a kiemelő rendszerek, a személyi és a területi alapú kiemelő rendszerek, a pártlistába integráló és a listás rendszerbe integráló rendszerek, valamint a kisebbségi szempontjából legelőnyösebb választási rendszer kiemelésével.

A VIII. fejezet a magyar választási rendszer nemzetiségekre vonatkozó szabályozását tárja elénk. Ehelyütt a történeti részeket illetően kiemelem, hogy jogi értelemben részben Eötvös József, részben Deák Ferenc gondolatai alapozták meg a XIX. század nemzetiségi jogalkotás alapjait, egyáltalán a gondolkodás irányát is. Amennyiben a Szerző további kutatásai során nemcsak pozitív jogi megközelítést alkalmaz majd, hanem történeti-politikai szempontból is vizsgálja a nemzetiségek parlamenti képviselőinek kialakulását, akkor a magyar történeti fejezetben indokolt lehet további szerzők nézeteinek ismertetése, mint Wesselényi Miklós, Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc (bár, Deák Ferencről szerepel idézet), illetve Mocsári Lajos. Egyes álláspontok szerint a nemzetiségi eszme magyarországi és európai kialakulása a XVIII-XIX. századi nemzetiségi mozgalmakkal párhuzamosan jelentkezett, tehát a reformkortól 1848-ig, majd a forradalom és szabadságharc leverése után a Kiegyezés (nemcsak az osztrák-magyar) hozott új lendületet a nemzetiségek parlamenti képviselőinek megvalósításában.

A Szerző a magyar jogtörténeti előzmények feldolgozása során hivatkozott Jászi Oszkár munkásságára is, aki a nézeteit (többek között) A Monarchia jövője és A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés című munkáiban foglalta össze. Figyelemmel arra, hogy a Szerző monográfiája az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága ítéletéből vett idézettel kezdődik, a tudományos munka mottójaként, rá kell világítanom arra, hogy Jászi Oszkár az Amerikai Egyesült Államok Alkotmányából kiindulva látta megvalósíthatónak az Európai Egyesült Államokat, és közjogi javaslatot is tett annak megvalósítására.

A Szerző részletesen bemutatta a jelenlegi magyar szabályozás kialakulásának előzményeit a rendszerváltástól, részletesen ismertette az egyes meg nem valósult jogszabálytervezeteket és mindezeket összevetve a megvalósult magyar választójogi szabályozással azonosította azokat a választójogi megoldásokat, melyek a koncepciók mindegyikében vagy többségében megjelentek.

Napjaink magyar szabályozására kanyarodva az Emberi Jogok Európai Bírósága *Bakirdzi és E. C. kontra Magyarország ügyben* hozott ítélete nyomán, melyben a bíróság a nemzetiségekre vonatkozó speciális országgyűlési választási szabályozás hazai szabályozásának átalakítására hívta fel a jogalkotót, különösen figyelemreméltónak tartom a Szerző *de lege ferenda* javaslatát a hazai választási rendszer nemzetiségekre vonatkozó speciális szabályozásának átalakítását illetően. A VIII. fejezetben elvégzett értékes tudományos kutatási eredményeit a fejezet végén megfelelő összefoglalással zárja a Szerző.

A IX. fejezet a nemzetiségek parlamenti képviselőinek alkotmányjogi alapjait veszi sorra Magyarországon, kitérve az alkotmányos mulasztás kérdésére az Alkotmánybíróság határozatainak fényében, amely egy olyan izgalmas jogelméleti kérdés, melyben a hazai szerzők álláspontja megosztott. A Szerző a hazai szakirodalomban megjelent véleményeket részletesen ismerteti, emellett pedig saját álláspontját is megjeleníti.

A X. fejezetben az egész monográfiára vonatkozó összegzést tárja elénk a Szerző. A XI. fejezetben ezt az angol nyelven, a XII. fejezetben pedig a német nyelven is megteszi ezt a Szerző. A XIII. fejezet az irodalomjegyzéket tartalmazza, külön véve a magyar és az idegen

nyelvű szakirodalmakat. A XIV. fejezet a Szerzőnek a témában megjelent műveit sorolja fel, ami igazolja a témában való jártasságát.

Egyetértek Cservák Csaba professzorral, hogy már önmagában egyedi és újító a Szerző azon alapállása is, miszerint a választójog speciális területként tekint a kisebbségek parlamenti képviselőinek kérdésére és ezen a szemüvegen keresztül vizsgálja azt. Azt az álláspontját is osztom Cservák professzornak, hogy külön kiemelendő a nemzetközi kitekintés, mely során a Szerző több ország választási rendszerét a magyar szakirodalomban eddig nem olvasott részletességgel, eredeti jogszabályi források alapján dolgozta fel. Emellett tudományos szempontból figyelemreméltó, hogy a Szerző a sok konkrét választójogi szabályozást absztrakt módon kielemezve új és önálló dogmatikai rendszerezést alkotott.

Amit a magam részéről egy kicsit hiányoltam a monográfiából, az az, hogy nem fejtette ki, hogy hogyan fogadták el, hogy 13 államalkotó nemzetiség kerüljön az Alkotmányba/Alaptörvénybe. Ugyancsak ki lehetett volna térni az ombudsmani intézmény és az egyes ombudsmanok szerepére a nemzetiségi választójog elfogadásával kapcsolatban. Ugyancsak hiányoltam annak bemutatását, hogy Magyarországon mikor és hogyan határozták meg először törvényben a nemzetiség/kisebbség fogalmát, e tekintetben ugyanis vitatható, hogy Magyarországon 1993-ban határozták meg először törvényben a nemzetiség/kisebbség fogalmát.

A monográfia elolvasását követően túlzás nélkül állítható, hogy nem készült az elmúlt években ehhez fogható – részletes és alapos – munka. A szakmai megközelítés egyéni és összetett (elősorban a nemzetközi összehasonlítás tükrében), de megjegyzem, hogy a nemzetiségek/kisebbségek képviselőinek választójogi megközelítése mellett nem elhanyagolható az önkormányzati rendszer sem, mivel a kettő együtt alkotja a nemzetiségek teljes képviselői rendszerét.

Néhány forrás használatával és egyes megállapításokkal, következtetésekkel nyilván vitába lehet szállni, de meglátásom szerint a mű komoly, magas színvonalú, tudományosan megalapozott munka, mely a vonatkozó hazai jogi szakirodalom fontos és bizonyos tekintetben hiánypótló eleme.

A kötetet mindezek alapján jó szívvel ajánlom mindazoknak, akiket érdekel a kisebbségekre vonatkozó speciális választójogi szabályozás átfogó elméleti és a gyakorlati jellegű bemutatása, nemcsak hazai, hanem széleskörű nemzetközi kitekintés keretében is.

Irodalomjegyzék

Cservák, Csaba – Farkas, György Tamás: Development of the Nationality Law in Hungary. In Journal on European History of Law, Vol. 4, No. 2, 2013, 145-151. o.

Cservák Csaba – Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviselőinek elmélete és gyakorlata. In Acta Humana. Emberi jogi közlemények 2017/3. 23-26. o.

Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviselői hazánkban s a környező országokban. In Stenpien, Erik – Miskolczi-Bodnár Péter (szerk.): X. Jogász Doktoranduszok Országos Szakmai Találkozója. Jog és Állam. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2015, 9-23. o.

Farkas György Tamás: A nemzetiségek parlamenti képviseletének fogalma, különös tekintettel a szabad mandátum elvére. In *Glossa Iuridica*, 2019/1-2. szám, 185-200. o.

Farkas György Tamás: A választási rendszer egy speciális ága – a kisebbségek parlamenti képviseletére vonatkozó választójogi szabályozás Magyarországon és külföldön (doktori disszertáció). Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2022.

Farkas György Tamás: *Kisebbségek és a választójog*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2024.